

LOCUL ORDINULUI TEUTON ÎN ISTORIA BANATULUI DE SEVERIN*

Viorel Achim**

Cuvinte cheie: Ordinul teuton, Banat de Severin, sec. XV, Sigismund de Luxemburg
Keywords: Teutonic Order, the Banate of Severin, 15th century, Sigismund of Luxembourg

Istoriografia consemnează doar câteva studii care se ocupă de ordinul teuton în Banat. Primul și cel mai important a fost publicat de Erich Joachim în anul 1912.¹ Sunt și câteva studii ceva mai noi, datorate lui Alexandru Nemoianu, Ioan Hațegan și Eugen Glück.² Eugen Glück utilizează documente inedite din arhiva ordinului teuton, păstrată azi la Berlin, la Stiftung Preußischer Kulturbesitz, dar se rezumă la informația care apare în regețele acestor documente. Referiri la prezența teutonilor în banatul de Severin se găsesc desigur și în unele lucrări privitoare la istoria Banatului în evul mediu, la istoria regatului Ungariei în perioada lui Sigismund de Luxemburg sau la personalitatea acestui mare suveran³, ca și

* Aceasta este versiunea românească a studiului publicat în limba germană în volumul *Generalprobe Burzenland: Neue Forschungen zur Geschichte des Deutschen Ordens in Siebenbürgen und im Banat. Harald Zimmermann zum 85. Geburtstag*, herausgegeben von Konrad Gündisch, Köln, Weimar, Wien, 2013, p. 177–188. Articolul a fost prezentat sub formă de comunicare la conferința “800 Jahr Deutscher Orden im Burzenland”, Brașov, 15–16 septembrie 2011.

** Institutul de Istorie “Nicolae Iorga”, Bd. Aviatorilor 1, 010851 București, e-mail: viorelachim@hotmail.com.

¹ Erich Joachim, “König Sigmund und der Deutsche Ritterorden in Ungarn 1429–1432. Mitteilungen aus dem Staatsarchiv zu Königsberg”, *Mitteilungen des Institut für Österreichische Geschichtsforschung* XIII (1912): 87–119.

² Alexandru Nemoianu, “Unele aspecte privind prezența teutonilor în Banat (1429–1432)”, *Muzeul Național* 2 (1975): 381–386; Ioan Hațegan, “Cavalerii teutoni în Banatul Severinului (1429–1435)”, *Tibiscus* V (1979): 191–196; Eugen Glück, “Date noi cu privire la prezența cavalerilor teutoni la frontiera Banatului (1429–1437)”, *Revista Istorică*, S.N. 3, nr. 7–8 (1992): 783–792.

³ Frigyes Pesty, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, vol. I–III (Budapest, 1877–1878), vol. I, 37–41; I. Minea, *Principatele Române și politica orientală a împăratului Sigismund. Note istorice* (București, 1919), 191; Victor Motogna, *Banatul românesc în prima jumătate a secolului XV. Epoca lui Sigismund de Luxemburg (1395–1438)*, în *Banatul de altădată. Studii istorice* (Timișoara, 1944), 458–460; I. I. Nistor, *Țara Severinului și Banatul Timișan*

în unele lucrări de istorie generală a ordinului teuton.⁴ Până în acest moment, documentele din arhiva ordinului care privesc prezența cavalerilor în Banat au fost valorificate într-o foarte mică măsură. Rămâne încă un deziderat realizarea unui studiu monografic pe acest subiect.

Istoria ordinului teuton în Banat, așa cum o cunoaștem azi, nu este una spectaculoasă, deoarece cei 13 cavaleri, cu suitele lor și cu cele câteva sute de oameni care au constituit corpul meșterilor și specialiștilor aduși din Statul Ordinului Teuton au stat aici doar câțiva ani, înainte de a suferi lovitura dată de incursiunea otomană din primăvara anului 1432, când au fost uciși mulți teutoni. Supraviețuitorii au rămas însă aici încă un număr de ani. Nikolaus von Redwitz, conducătorului grupului de cavaleri sosiți la Dunăre, a plecat în Prusia spre sfârșitul anului 1435. Ultimii cinci cavaleri cu suita lor au părăsit regiunea în 1437.

În acest studiu mă ocup de locul pe care ordinul teuton îl are în istoria banatului de Severin. Chestiunea asupra căreia voi insista cel mai mult este aceea a relației care a existat între forma de organizare a zonei de sud-est a Banatului actual într-un banat (banatul de Severin) și aducerea aici a cavalerilor teutoni.

Lucrările de istorie mai vechi sau mai noi scriu că regele Sigismund de Luxemburg a adus ordinul teuton în banatul de Severin și că acești cavaleri au

(București, 1945), 30–33; Theodor N. Trăpcea, “Despre unele cetăți medievale din Banat”, *Studii de istorie a Banatului I* (1969): 23–82; Șerban Papacostea, “Kilia et la politique orientale de Sigismund de Luxembourg”, *Revue Roumaine d’Histoire* XV, nr. 3 (1976): 430–431; I. D. Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului* (Timișoara, 1977), 59–60; Elemér Mályusz, *Kaiser Sigismund in Ungarn 1387–1437* (Budapest, 1990), 147–148; Jörg K. Hoensch, *Kaiser Sigismund: Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437* (München, 1996), 343–345; Harald Zimmermann, “Kaiser Sigismund von Luxemburg und Siebenbürgen”, în Zimmerman, *Siebenbürgen und seine Hospites Theutonici. Vorträge und Forschungen zur südostdeutschen Geschichte. Festgabe zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Konrad Gündisch (Köln, Weimar, Wien, 1996), 118; *Ibid.*, “Europäische Politik und Türkenabwehr zur Zeit Sigismunds des Luxemburgers”, în Zimmerman, *Siebenbürgen* 128–129; László Pósz, “Zsigmond és a Német Lovagrend”, *Hadtörténelmi Közlemények* 111 (1998): 108–110.

⁴ Johannes Voigt, *Geschichte Preussens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergang der Herrschaft des Deutschen Ordens*, vol. VII (Königsberg, 1836), 502–503, 534–535; Kurt Forstreuter, *Der deutsche Orden und Südosteuropa*, în *Kyrios*, vol. I (1936), 259–260; Walter Kuhn, *Ritterorden als Grenzhüter des Abendlandes gegen das östliche Heidentum*, în *Ostdeutsche Wissenschaft*, vol. VI (1959), 59–66; Carl August Lückner, *Paul von Rusdorf. Hochmeister des Deutschen Ordens 1422–1441* (Bad Godesberg, 1969), 81–85; *Ibid.*, “Paul von Rusdorf”, în Udo Arnold, ed., *Die Hochmeister des Deutschen Ordens 1190–1994* (Marburg, 1998), 122–128; Gerhardt Hochstrasser, “Der Ordenspraepceptor Nicolaus von Redewitz und die Münzprägung in Siebenbürgen und im Szeuweriner Banat im 15. Jahrhundert”, în Udo Arnold, ed., *Beiträge zur Geschichte des Deutschen Ordens*, vol. 2 (Marburg, 1993), 124–134; Harald Zimmermann, “Kreuzritter in Siebenbürgen”, în Zimmerman, *Siebenbürgen*, 175–186, (184–185); *Ibid.*, *Der Deutsche Orden in Siebenbürgen. Eine diplomatische Untersuchung* (Köln, Weimar, Wien, 2011), 9–10, 34–35.

apărat banatul de Severin împotriva otomanilor. Or, așa cum voi arăta, formula de organizare a regiunii într-un banat (banatul de Severin) a fost introdusă – de fapt, reintrodusă – de Sigismund, în 1430, la puțin timp după ce, în 1429, i-a instalat aici pe cavalerii teutoni, și o perioadă destul de îndelungată înainte de acest moment nu a existat un banat de Severin. Regele a procedat în acei ani la o reorganizare a regiunii, elementul cel mai important al acesteia fiind introducerea banatului de Severin ca o organizație teritorială și militară specială.

Cum era organizată regiunea înainte de 1429, anul în care cavalerii teutoni au fost aduși la Dunăre?

În deceniile de dinaintea sosirii teutonilor, părțile de sud și de est ale Banatului actual nu erau organizate într-un banat. “Banatul de Severin” despre care se vorbește în lucrările de istorie mai vechi sau mai noi ca existând în partea de răsărit a Banatului în epoca angevină și apoi de-a lungul celei mai mari părți a domniei regelui Sigismund (până în anul 1429, când au fost aduși cavalerii teutoni) este o invenție istoriografică. În cursul secolului al XIV-lea și apoi în secolul următor, până în 1429, nu a existat în Banat o organizație de tipul banatului.

Banatul de Severin ca provincie de frontieră a regatului Ungariei a existat în epoca arpadiană, mai precis între anii 1231–1291, și el cuprindea colțul sud-estic al Banatului de azi (ceea ce în secolele XIV–XVI va corespunde districtului Mehadia) și Oltenia de azi, până la râul Olt. Centrul era la Severin (astăzi Drobeta-Turnu Severin).⁵

În secolul al XIV-lea, dar și ulterior, a existat un “banat de Severin” (sau *bănia Severinului*) ca provincie distinctă în cadrul Țării Românești, principatul întemeiat în jurul anului 1300 în teritoriile dintre Carpați și Dunăre. Acest banat cuprindea Oltenia de azi. În cursul secolului al XIV-lea a existat o îndelungată dispută între regatul Ungariei și principatul Țării Românești în legătură cu acest teritoriu. În scurtele perioade în care cetatea Severinului s-a aflat în stăpânire ungurească, aici a fost instalat un ban unguresc și documentele ungare vorbesc din nou de un “banat de Severin”, ca provincie a regatului Ungariei, în frunte cu un ban.⁶

⁵ Pentru banatul de Severin în secolul al XIII-lea, vezi Viorel Achim, “Istoria unei provincii de frontieră: banatul de Severin în secolul al XIII-lea”, în Adrian Andrei Rusu, ed., *Secolul al XIII-lea pe meleagurile locuite de români* (Cluj-Napoca, 2006), 31–60; Ibid., *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni* (București, 2008), 82–88, 99–102, 131–135, 200, 246–247.

⁶ Lista banilor ungurești de Severin în secolul al XIV-lea, în Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*, vol. I (Budapest, 1996), 32. Pentru disputa între regatul Ungariei și Țara Românească în legătură cu teritoriul fostului banat unguresc de Severin, vezi Maria Holban, “Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină (Problema stăpânirii efective a Severinului și a suzeranității în legătură cu drumul Brăilei)”, în Holban, *Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII–XIV* (București, 1981), 126–154.

Cu aceste câteva excepții, titlul de “ban de Severin” pe care îl consemnează documentele de epocă pentru unele personaje, până la începutul domniei regelui Sigismund, nu acoperă o realitate politică și teritorială efectivă. Ei nu erau bani efectivi de Severin. Funcția lor principală era de regulă cea de castelan într-una dintre cetățile regale din Banat, de cele mai multe ori la Mehadia. Acești bani de Severin erau de fapt expresia programului de expansiune în direcția Țării Românești promovată de regii ungari din dinastia de Anjou, de recuperare a pozițiilor pe care Arpadienii le deținuseră în Oltenia și de instaurare a suzeranității asupra statului care a înglobat acest teritoriu. Termenul nu a acoperit decât în unele perioade scurte realitatea unei stăpâniri ungare efective asupra unei părți a Olteniei. Nici când în epoca angevină, dar nici în vremea lui Sigismund, înainte de 1429, banul de Severin, atunci când a existat un dregător cu acest titlu, nu și-a exercitat autoritatea asupra districtelor românești din Banat. Districtele nu s-au aflat sub jurisdicția banului. Ele făceau parte din comitatele Timiș și Caraș și se bucurau de un regim de autonomie.

Și regele Sigismund, în primii ani de domnie, a mers pe vechea formulă a recuperării Severinului și reconstituirii vechiului banat din epoca arpadiană. El a menținut un ban *in spe* de Severin.⁷ Curând însă, Sigismund a renunțat la ficțiunea juridică a stăpânirii ungurești în Severin și la orice pretenții cu privire la aceasta, recunoscându-i domnului Țării Românești, Mircea cel Bătrân, stăpânirea deplină asupra Severinului. În tratatul de la Brașov, din 7 martie 1395, Mircea apare, între altele, ca “ban de Severin”.⁸

Această mutație în politica lui Sigismund față de Țara Românească și chestiunea Severinului a stat în legătură cu reorganizarea frontierei otomane a regatului Ungariei, pe care Sigismund a realizat-o, în mai multe etape, începând cu anul 1392, dar mai ales după 1397 (când s-a ținut dieta de la Timișoara). A fost vorba nu numai de sistemul de fortificații de pe linia Dunării, din regiunea Porților de Fier, care s-a înjghebat acum, ci mai ales de punerea întregii regiuni, de la Belgrad până la Orșova, întinsă mult în interiorul țării, sub o singură comandă, încredințată comitelui de Timiș. În locul fragmentării militar-administrative de până atunci, a fost creată aici o mare provincie cu rosturi militare, căreia îi erau rezervate resursele comitatelor din Banat și din vecinătate.⁹ În timpul lui Filippo Scolari (sau Pipo de Ozora) (comite de Timiș între

⁷ Lista banilor ungurești de Severin în intervalul 1387–1393, în Engel, *Archontológia*, 33.

⁸ *Nos, Mirchya, vaivoda Transalpinus, dux de Fugaras et banus de Zeuerin*; F. Zimmermann, C. Werner, C. Müller, ed., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. III (Hermannstadt, 1902, în continuare *Ub.*), nr. 1349, 135–137; *Documenta Romaniae Historica*, D, vol. I (București, 1966), nr. 87, 138–142.

⁹ Reorganizarea frontierei sud-estice a regatului Ungariei în ultimii ani ai secolului al XIV-lea și apoi până la 1429, la Erik Fügedi, *Castle and Society in Medieval Hungary (1000–1437)* (Budapest, 1986), 133 și urm.

1404–1426) sistemul defensiv a primit forma sa finală. El a unit sub comanda sa șapte – după 1409, chiar opt – comitate și avea în grijă cel puțin 15 cetăți, din cele 26 existente în regiune, unele construite în timpul său.¹⁰ Districtele românești din sud-estul Banatului s-au aflat în această epocă sub comanda militară și autoritatea judiciară a comitelui de Timiș.

După moartea lui Scolari (27 decembrie 1426), regele Sigismund a procedat la o nouă reorganizare a frontierei sud-estice a regatului.¹¹ A fost un proces ce a durat ceva timp, din 1427 până în 1429. În cadrul acestei reorganizări au fost aduși în Banat, în anul 1429, cavalerii teutoni, pentru a întări capacitatea de apărare a țării. În final s-a ajuns ca provincia care îl avusese în frunte pe comitele de Timiș să fie împărțită în trei. Districtele românești au fost scoase de sub autoritatea comiților de Timiș și Caraș și au format împreună o unitate teritorială aparte. Centrul militar și administrativ al acestei diviziuni a devenit cetatea Severinului, care intrase în stăpânire ungurească ceva mai înainte, în anul 1419. Căpitan al cetății Severinului în anii 1427–1428 a fost Emeric Marcali, care în documente apare drept *capitaneus Zewriniensis*.¹²

După cum se știe, planul inițial al regelui Sigismund a fost să aducă ordinul teuton în Țara Bârsei, de unde regele Andrei II îl alungase în 1225 și care din ultimul deceniu al secolului al XIV-lea era expusă atacurilor otomane. În 1397 Sigismund a propus marelui maestru Konrad von Jungingen să trimită cavaleri în Țara Bârsei.¹³ Ulterior, regele s-a gândit să folosească ordinul teuton la apărarea liniei Dunării de Jos, până la Chilia. În scrisoarea din 2 iulie 1426, adresată vicevoievodul Transilvaniei, Lorand Lépes¹⁴, Sigismund spune că intenționează să-i cheme în țară pe cavaleri și să le încredințeze apărarea frontierelor Transilvaniei până la Porțile de Fier. Dar aici, după părerea mea, Porțile de Fier sunt un reper din afara zonei vizate; regele intenționează să dea teutonilor în pază frontiera transilvăneană din Țara Bârsei și până la Porțile de Fier. În acel moment apărarea segmentului bănățean al frontierei dunărene funcționa

¹⁰ Ibid., 133–136.

¹¹ Ibid., 136–137.

¹² Engel, *Archontológia*, 33.

¹³ Informații apar în instrucțiunile/Instruktion pe care marele maestru le-a dat, la 21 octombrie 1397, contelui Rudolf von Kryburg, cavalier de Rheden, care a fost trimis la regele Ungariei pentru negocieri pe această temă: Johannes Voigt, ed., *Codex Diplomaticus Prussicus. Urkundensammlung zur ältern Geschichte Preussens aus dem Königl. Geheimen Archiv zu Königsberg nebst Regesten*, vol. VI (Königsberg, 1861), nr. 49, p. 52–53.

¹⁴ Zimmermann, *Der Deutsche Orden*, 214–215, nr. XXXVII. Prima ediție a acestui document la Joseph Kemény, "Archivarische Nebenarbeiten: Die durch König Sigmund im Jahre 1426 beabsichtigte Wiederansiedlung des deutschen Ordens in Siebenbürgen", în Anton Kurz, ed., *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, vol. II/1 (Kronstadt, 1846), 98–90.

bine, sub comanda lui Scolari, și regele nu avea niciun motiv să modifice acest sistem. Nici la 9 aprilie 1427, când i-a scris marelui maestru Paul von Rusdorf¹⁵, Sigismund nu avea în vedere Porțile de Fier, ci Dunărea de Jos, până la Chilia. În această scrisoare regele și-a expus planul privitor la așezarea teutonilor la Dunărea de Jos.

Acest plan a fost modificat în anul următor, astfel că la 9 octombrie 1428 Sigismund îi scrie lui Rusdorf că este gata să cedeze cavalerilor câteva cetăți de lângă Dunăre, situate între Belgrad și Severin – adică în Banat –, ca să apere Ungaria împotriva otomanilor.¹⁶

Regele nu a abandonat însă complet ideea colonizării teutonilor la Dunărea de Jos. Faptul că la congresul de la Luck (ianuarie 1429) Sigismund nu a reușit să obțină Chilia a făcut zadarnice orice planuri de controlare a Dunării de Jos. Ca urmare, planul de colonizare a teutonilor vizează acum regiunea Porților de Fier, care se afla în stăpânirea lui Sigismund și care constituia în acel moment frontiera cea mai amenințată. Cavalerii teutoni cu suita lor au sosit la Dunăre și au luat în primire ținutul abia în toamna anului 1429. Sigismund i-a folosit pe teutoni pentru a crea la frontiera cea mai amenințată a regatului o provincie specială, cu rosturi de apărare.

La început Nikolaus von Redwitz, comandantul grupului de cavaleri, a fost căpitan al Severinului, ceea ce înseamnă că era un continuator al lui Emeric Marcali. Prima atestare este din 16 ianuarie 1430, într-un act emis chiar de el.¹⁷ Dregătoria de ban de Severin nu exista în acel moment. Prima atestare a lui Redwitz cu titlul de ban de Severin este din 18 iulie 1430, când el semnează un document cu *frater Nicolaus de Radewitz, Ordinis beate marie virginis domus ierosolimitani preceptor ceterorum fratrum predicti Ordinis in Regnum Hungarie missorum Banus Zewriniensis, necnon camararum monete regalis Cibiniensis comes*.¹⁸

De ce a optat regele Sigismund pentru formula banatului? Consider că opțiunea pentru această formulă se explică înainte de toate prin dorința lui Sigismund de a avea la Porțile de Fier o organizație specială de frontieră, în acord cu noua funcție pe care a dobândit-o regiunea în anul 1428. În octombrie

¹⁵ Zimmermann, *Der Deutsche Orden*, 215–216, nr. XXXVIII.

¹⁶ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin, XX. HA, Ordensbriefarchiv, Nr. 4989. Acest document a fost publicat doar sub forma unui rezumat în limba latină în Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I/2 (București 1890, în continuare Hurmuzaki), nr. 463, 553.

¹⁷ Aici el se intitulează “fratele Nikolaus Redwitz din ordinul teuton, preceptor al călugărilor trimiși în regatul Ungariei, căpitan al Severinului, precum și comite al monetăriei din Sibiu” (*frater Nicolaus de Redewitz ordinis cruciferorum preceptor ceterorum fratrum in regno Hungarie missorum, capitaneus Zeuerinensis, necnon comes monetarum Cibiniensis*); *Ub.*, IV, nr. 2083, 397.

¹⁸ Pesty, *Szörény*, III, nr. 23, 23–24; Hurmuzaki, I/2, nr. 471, 564; *Ub.*, IV, nr. 2096, 405.

1428, Sigismund a luat decizia de a aduce în această regiune ordinul teuton, după ce în 1428 Dunărea a devenit *de facto* frontieră cu Imperiul otoman. Condițiile din regiune s-au modificat dramatic în acel an, când, după moartea despotului Stefan Lazarevici, Serbia lui George Brancovici a recunoscut suzeranitatea sultanului și a predat turcilor puternica cetate de la Golubaț, care, în baza unei înțelegeri mai vechi, ar fi trebuit ca după moartea despotului să intre în stăpânirea lui Sigismund. Înfrângerea suferită de Sigismund la Golubaț (din iunie 1428), când a încercat să ia cetatea din mâinile turcilor, a consolidat noua situație. O consecință a înfrângerii de la Golubaț a fost și pierderea de către Țara Românească a cetăților de la Dunăre (Turnu și Giurgiu) și apropierea domnitorului Dan II de turci, cărora le-a plătit tribut, dar și intrarea Bosnei regelui Tvrtko II – fost vasal al lui Sigismund – sub suzeranitate otomană.¹⁹ În acest nou context politic sud-est european, Sigismund a fost nevoit să treacă la o politică defensivă, care avea ca element central întărirea liniei Dunării (în zona Porților de Fier).

Prin formula banatului de Severin regiunea a căpătat o organizare riguroasă, adecvată funcției sale defensive, în care banul, ca reprezentant al regelui, concentra toate puterile (militare, administrative și judiciare). Această situație diferă de cea din comitate, unde comitele împărțea puterea cu nobilimea locală. Banatul a fost în istoria regatului medieval al Ungariei o provincie de frontieră cu o organizare specială, adecvată funcției militare.

Că această organizare a fost eficientă o dovedește activitatea desfășurată de cavalerii teutoni în acei ani pentru fortificarea liniei Dunării (repararea cetăților, construirea de cetăți noi, dotarea cu armament etc.). Formula banatului a permis ca toate resursele zonei (era vorba în principal de încasările de la cnezii din districte) să fie folosite în acest scop.

Prin crearea banatului de Severin, cavalerii teutoni au fost integrați sistemului administrativ al regatului Ungariei, unde existau atunci și alte teritorii cu organizare similară (banate). Această formulă era de natură să satisfacă ambele părți. Pentru teutoni, în acest fel se asigura autonomia ordinului, care nu putea fi garantată în cadrul unei organizații de tipul comitatului. Comitatul nobiliar avea în perioada lui Sigismund o serie de îngrădiri, care i-ar fi lipsit pe teutoni de libertatea de care aveau nevoie pentru a-și realiza misiunea.

În același timp, prin formula banatului era preîntâmpinat pericolul secesiunii, adică a dezvoltării unei stăpâniri care ar fi putut conduce într-un interval oarecare de timp la desprinderea de regat; așa cum s-a petrecut în Țara Bârsei, unde ordinul a ieșit de sub autoritatea regelui și a încercat să-și creeze un stat propriu. În Banat nu a existat un astfel de pericol, datorită faptului că teutonilor li s-au dat anumite dregătorii (ban, castelan, căpitan etc.) într-o unitate

¹⁹ Minea, *Principatele Române*, 188–193; Mályusz, *Kaiser Sigismund*, 146–147.

administrativă a regatului, iar nu un teritoriu pe care ei să-l organizeze după voința lor, așa cum s-a petrecut în 1211 cu Țara Bârsei.

Diferența între condiția pe care o avuseseră teutonii în Țara Bârsei și condiția lor în banatul de Severin a fost sesizată în epocă. Într-o scrisoare către marele maestru, din 7 martie 1432, cavalerii spun că ar fi fost mai bine dacă li s-ar fi dat anumite ținuturi și dacă ar avea oamenii lor, de care să dispună după cum doresc: *is were denne, das uns eygener land und lewthe alzo vil, domethe wir thun und lassen mochten, mit welchen wir uns unser finde getrawthen czuweren, gegeben und bestetiget worden*.²⁰ Se vede din acest paragraf că teutonii nu considerau că banatul de Severin era un ținut aflat în proprietatea lor, de care să poată dispune după cum vor.

Preocuparea pentru aducerea de coloniști apare și în alte date la Redwitz. În corespondența sa cu marele maestru al ordinului, Sigismund a vorbit de aducerea de elemente germane (meșteri, navigatori ș.a.) doar în perioada în care planul său viza instaurarea controlului asupra întregului curs al Dunării de Jos, până la Chilia. După ce și-a limitat planul la zona de sud-est a Banatului, regele nu a mai spus nimic despre coloniști. Nici nu cred că era posibilă organizarea unei colonizări rurale în banatul de Severin, unde districtele cu autonomia lor recunoscută de rege ocupau în mod compact teritoriul, iar raporturile de proprietate de aici erau deja bine precizate.

A existat de fapt o relație contractuală între regele Sigismund și ordinul teuton. Cavalerii veneau într-un teritoriu al regatului, pe care ei îl conduc și administrează, dar în anumite condiții, care nu lezau autoritatea regelui aici. În cursul negocierilor purtate de Sigismund cu marele maestru a fost discutat statutul pe care urmau să-l aibă cavalerii în regatul Ungariei. În instrucțiunile pe care le-a dat la 28–29 mai 1429 grupului de cavaleri ce urma să plece în Ungaria, Rusdorf spune că aceștia trebuiau să stea la dispoziția regelui romano-german Sigismund, dar respectând regulile ordinului și obiceiurile practicate în Prusia.²¹

Un privilegiu pe care regele Sigismund să-l fi acordat ordinului, așa cum a făcut regele Andrei II în anii 1211 și 1222, și care să prevadă acordarea ținutului în anumite condiții nu a existat însă; niciun document nu vorbește de așa ceva și niciuna dintre părți nu face referire la el. Poziția cavalerilor teutoni în teritoriul care le-a fost acordat era desigur una puternică. Dar, în condițiile limitărilor care existau aici, banatul de Severin nu a fost un nou stat al ordinului (*Ordensland*), cum e caracterizat uneori de istorici.²²

În ceea ce privește aspectele teritoriale ale banatului de Severin, în perioada teutonilor acesta cuprindea doar șase districte românești: Mehadia, Almăj, Ilidia,

²⁰ Joachim, "König Sigmund", Anlage VI, 116–118.

²¹ Glück, "Date noi", 788.

²² Zimmermann, "Kreuzritter", 184.

Carașova, Bârzava și Caransebeș. Districtele Lugoj și Comiat au rămas în continuare sub ascultarea comitelui de Timiș. Ele vor fi atașate celorlalte districte în epoca Huniazilor, intrând astfel și ele sub autoritatea banului de Severin.

Organizația banatului de Severin a fost menținută și după ce teutonii au părăsit regiunea de sud-est a Banatului. În primele două decenii de la plecarea lor banatul de Severin a cunoscut anumite transformări care au condus la formula “clasică” a banatului de Severin, pe care o întâlnim în documentele din a doua jumătate a secolului al XV-lea și din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Dacă vom compara ceea ce s-a petrecut în regiunea de sud-est a Banatului în anii 1429–1435 – așa cum apare în documentele teutone și ungare publicate până acum – cu realitățile de mai târziu, se poate spune că de prezența cavalerilor teutoni la Dunăre se leagă constituirea banatului de Severin ca o provincie a regatului ungar la frontiera otomană. A fost o organizație nouă care, sub aspect teritorial, nu a reprezentat o continuare a banatului cu același nume din secolul al XIII-lea. Primul ban de Severin a fost Nikolaus von Redwitz și cu el începe o listă de înalți dregători ai regatului Ungariei care vor governa aici până la cucerirea otomană. Nu ordinul teuton a introdus aici organizația banatului, ci regele Sigismund. Teutonii au fost totuși cei care au dat o primă formă acestei organizații, care apoi va suferi modificări, cristalizându-se deplin în deceniul șase al secolului al XV-lea.

Teutonii au preluat din epoca anterioară niște structuri administrative și sociale pe care, în unele cazuri, au încercat să le modifice. Ei au căutat să limiteze autonomia districtelor românești, ceea ce a dus la conflicte cu societatea locală. Un exemplu îl constituie conflictul cu cnezii din districtul Almăj, care nu au recunoscut autoritatea banului Redwitz, care încercase să se impună ca instanța supremă a districtului, în condițiile în care cutuma spunea că deasupra justiției cnezilor nu era decât regele.²³

Banatul de Severin se va cristaliza deplin ca instituție abia după plecarea cavalerilor teutoni, îndeosebi în timpul în care demnitatea de ban de Severin a fost deținută de Frank Tallóczy (1436–1439) și Iancu de Hunedoara (1439–1446). Atunci s-au precizat și raporturile între ban și districte, care au căpătat forme pe care nu le întâlnim înainte, și au fost asimilate numeroase instituții locale. Sistemul de privilegii acordate celor opt districte românești, pe care îl înregistrează celebra diplomă dată de regele Ladislau V Postumul la 29 august 1457²⁴, este și el, în parte, un produs al acelor ani.

²³ Pentru relațiile de ostilitate între cnezii și nobilii români și banul de Severin, Nikolaus Redwitz, vezi Nemoianu, “Unele aspecte”, 383–385; Hațegan, “Cavalerii teutoni”, 193.

²⁴ Frigyes Pesty, *Krassó vármegye története*, vol. III (Budapest, 1884), nr. 312, 404–406; Hurmuzaki, II/2, nr. 80, 92–93. Conținutul diplomei din 29 august 1457 la Gheorghe Vinulescu, “Privilegiile românilor din cele opt districte bănățene”, în *Fraților Alexandru și Ion Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani* (București, 1936), 869–876.

O moștenire a epocii teutone este poziția Caransebeșului ca loc de rezidență a banului de Severin. După incursiunea otomană din primăvara anului 1432, care a dat o lovitură puternică pozițiilor teutone, banul Redwitz s-a mutat în acest oraș mai ferit, unde vor rezida de acum înainte, timp de mai bine de două secole, banii de Severin, iar de la mijlocul secolului al XVI-lea, banii de Lugoj și Caransebeș.

THE ROLE OF TEUTONIC ORDER IN THE HISTORY OF THE BANATE OF SEVERIN

Abstract

The paper deals with the presence of the Teutonic Order in the southeastern parts of the nowadays Banat in the years 1429–1435. Bringing in Teutonic Knights was part of the project developed by King Sigismund of Luxembourg after the defeat at Golubac (June 1428), of strengthening the Danube line, now border of the Hungarian Kingdom with the Ottoman Empire. The thirteen Knights with their servants and hundreds of craftsmen arrived in the region in the fall of 1429, took possession of this region, ruled over six Romanian districts that previously belonged to the counties of Timiș and Caraș, repaired the old castles and build new ones and defended the Hungarian Kingdom against the Ottoman attacks.

In 1430, King Sigismund reorganized this region, transforming it into a *banate* (the Banate of Severin). The *banate* was a special border organization, where the representative of the king, the *ban*, concentrated all power (military, administrative and judicial). The first *ban* of Severin was Nikolaus von Redwitz, the commander of these Teutonic Knights. This Banate of Severin was not a continuation of the Hungarian Banate of Severin from the 13th century (which covered the nowadays Oltenia and a small corner of the nowadays Banat) nor the Banate of Severin from the 14th century, which was actually the western part of the principality of Wallachia. The Banate of Severin (re-)created in 1430 was a province of the Hungarian Kingdom, where the Knights' power was limited, and not a new state of the Teutonic Order (*Ordensstaat*), as stated in some historical writings. The Teutonic Knights were the ones who gave the first form of this organization. The Banate of Severin was maintained after the Knights left the region and fully crystallized in the sixth decade of the 15th century.